

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס

מלחמה ושלום במקרא: החוק המקראי

ד"ר צבי שמעון | המחלקה לתנ"ך

War and Peace in the Bible: Biblical Law | 08048-01

שיעור	סוג הקורס:
2	היקף נ"ז:
תשפ"ו	שנת לימודים:
א	סמסטר:
יום ב 16-18	יום ושעה:
בתיאום	שעת קבלה:
zvi.shimon@biu.ac.il	מייל מרצה:
—	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

הקורס דן בנושא השלום והמלחמה במקרא במסגרת החוק המקראי. נבין את יחס המקרא למלחמה ולשלום. נבין את ייחודיות קובץ דיני המלחמה בספר דברים בהשוואה לעולם הקדום. ננסה להבין את סדר ארגון החוקים וכן הימצאות חוק חריג במסגרת דיני המלחמה. ננסה להבין לאור חוקי המלחמה את התפיסה ההגותית של המקרא ביחס למלחמה ולאור המגבלות שהתורה קובעת ביחס למלחמה. ננסה להבין את ההבחנה בין מלחמה כנגד הקרובים לבין מלחמה כנגד עמים רחוקים. נתמודד עם שאלות מוסריות העולות מטיפול הספרות המקראית בנושא השלום והמלחמה כולל התייחסות לנושא מלחמת החורמה כנגד עמי כנען וכנגד עמלק, היחס לנשים ולשביות מלחמה במקרא, שמירה על הטבע במסגרת לוחמה ומאפיינים ייחודיים של החוק המקראי למלחמה ושלום.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

הלומדים ידעו את חוקי השלום והמלחמה בתורה
הלומדים יבינו את אופן סידורם של החוקים
הלומדים יכירו את המחלוקות הפרשניות המרכזיות בהבנת חוקי השלום והמלחמה בתורה
הלומדים יחשפו למאמרים מחקריים בתחום הקורס

מיומנויות

הלומדים ילמדו לנתח טקסט מקראי
הלומדים ילמדו להכיר את מאפייני החוק המקראי ובייחוד קובץ החוקים בדברים
הלומדים ידעו לקרוא פרשנות קדומה ולהבינה
הלומדים ידעו לקרוא מאמר מחקרי מודרני ולהבינו

ערכים

הלומדים יתמודדו עם שאלות מוסריות העולות ביחס למצוות התורה הקשורות למלחמה
הלומדים יבינו את השוני בין אידיאל השלום המקראי לעומת אידיאל השלום המודרני
הלומדים יעריכו את ייחודיות התורה בחקיקת חוקי מלחמה

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

הקורס מתבסס על לימוד דרך אתר הלמדה של הרצאות ודפי מקורות וביצוע מטלות קצרות של בחנים רב ברירתיים ("אמריקאים") על החומר הנלמד. יחידות ההוראה יהיו מגוונות ויכללו הרצאות מוקלטות המלוות בדפי מקורות וכן מאמרים לקריאה. בנוסף להרצאות, מדי שבוע תועלה מטלת בוחן על כל יחידה שיש להגישה דרך המערכת של הלמדה. זמן ביצוע מטלת הבוחן מוגבל במסגרת חלון זמן של שבוע ליחידה. הציון בבוחן יפורסם לאחר תום חלון הזמן שנקבע לביצוע המטלה.

הקורס פותח במבוא לנושא חוקי מלחמה, חדשנותה של התורה בעצם קיום המושג בעולם הקדום, ובסקירת החומר המקראי המתייחס לנושא. לאחר מבט העל על חוקי שלום ומלחמה, הקורס עובר לדון בחוקים פרטניים וסוקר את עיקרי חוקי השלום והמלחמה במקרא: המגבלות על מלחמות במקרא – חובת הקריאה לשלום בטרם יציאה למלחמה ונושא כריתת בריתות שלום; יחס למלחמות שונות – הבחנה בין מלחמה מול עמי כנען ועמלק ורעיון מלחמת חורמה והשאלות המוסריות שהיא מעוררת, לעומת מלחמה עם עמים אחרים "הרחוקים"; היחס לשבויי המלחמה, שמירה על הטבע ואיסור כריתת עצי פרי.

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	מבוא לנושא חוקי שלום ומלחמה תולדות החקיקה בתחום חוקי המלחמה. גישות קדומות השוללות חוקי מלחמה. דוגמאות לחוקי מלחמה מהעולם העתיק. ייחודיות היקף חוקי המלחמה בתורה.	עיון במקורות חוקי מלחמה מחוץ לישראל.	קריאת להעשרה R.M. Good, "The Just War in Ancient Israel," JBL 104 (1985), 385- 400 A. Ravitzky, "Prohibited Wars in the Jewish Tradition" in M. Walzer (ed. and with a preface) <i>Law, Politics, and Morality in Judaism</i> , Princeton 2006, 169-181 M. Walzer, "War and Peace in the Jewish Tradition," in T. Nardin (ed.) <i>The Ethics of War and Peace: Religious</i>	

	<i>and Secular Perspectives</i> , Princeton 1996, 95-114			
2-3	סדר חוקי שלום ומלחמה בתורה: סדר החוקים בספר דברים ושאלת דין עגלה ערופה.	קריאה עצמית מודרכת של פסוקים מהתורה וכן של קטעי מאמר.	קריאת חובה (מופיע באתר): דברים פרקים כ – כא:יד אלחנן סמט, "דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם", עיונים בפרשת השבוע (סדרה ראשונה), תל-אביב תשס"ט, עמ' 364 – 382 (מתוכם סעיפים א, ב, ג, ח חובה).	
4	הכנות לקראת המלחמה. דין המשוחזרים מהמלחמה (דברים כ: א-ט, דברים כד:ה): תיחום הפטור, נימוקו ומשמעותו.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות.	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות הכנות לקראת המלחמה: פירושי רש"י, רמב"ן, חזקוני, אברבנאל, רמב"ם.	בוחן על ההרצאות הקודמות.
5-6	חובת הקריאה לשלום לפני מלחמה וההבחנה בין שני סוגי מלחמה שהוגדרו על ידי חז"ל כמלחמת מצווה ומלחמת רשות. מחלוקת פרשנית בין רש"י ורמב"ן.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות.	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות: חובת הקריאה לשלום במלחמה הכוללת את המחלקות הפרשנית בין רש"י ורמב"ן וכן פירושי אברבנאל ופסיקת הרמב"ם.	
7	החרמת שבעת עמי כנען: ההשקפה מאחורי כיבוש הארץ וכיצד התורה מתמודדת ומנמקת מוסרית את היחס הקיצוני כלפי שבעת עמי כנען.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות, דיון באתגרים המוסריים מאחורי הציווי.	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות: מצוות החרמת עמי כנען ופרשיות בתורה המנמקות את היחס לעמים אלו. קריאה להעשרה Shalom Carmy, "The Origin of Nations and the Shadow of Violence: Theological Perspectives on Canaan and Amalek," in Lawrence Schiffman and Joel B. Wolowelsky (eds.), <i>War and Peace in the Jewish Tradition</i> , New York 2007, 163- 200 Norman Lamm, "Amalek and the Seven Nations: A Case of Law vs. Morality," in Lawrence Schiffman and Joel B. Wolowelsky (eds.), <i>War and Peace in the Jewish Tradition</i> , New York 2007, 201- 38	בוחן על שלוש ההרצאות הקודמות.

8-9	מגבלות על לחימה עם עמים מסוימים ועל פגיעה בטבע. איסור התגרות מלחמה באדם, בעמון ובמואב (דברים ב:ב-כה). במה שונים עמים אלו ומדוע זוכים ליחס מיוחד. איסור כריתת עצי פרי.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות ומענה על בוחן. האזנה לשיר והשוואה לפסוק המקורי.	דף קריאת חובה (מופיע באתר): מקורות הכוללים פירושי רשב"ם ואברבנאל וכן מקורות על איסור כריתת עצי פרי; הבחנה בין פרשנות הפשט לפירוש חז"ל, מנהג המחנות של הרמב"ן פירושי רש"י, רמב"ן, אבן עזרא ואלחנן סמט. קריאה להעשרה: מאמר: יצחק רוזנברג, "מבנים ספרותיים כמבטאים משמעות חינוכית-מוסרית", דרך אפרתה ט (תשס"א), עמ' 66-77
10	דין שבוית המלחמה – אשת יפת תואר. פרטי החוק ומגמתו.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות השתתפות בדיון.	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות: אשת יפת תואר מחלוקת פרשנית בהבנת הפרשה: רש"י, רמב"ן, חזקוני, אבן עזרא קריאה להעשרה David Elgavish, "The Freeing of Captives in the Ancient Near East and in the Bible," in Yigal Levin and Amnon Shapira (eds.), <i>War and Peace in Jewish Tradition: From the Biblical World to the Present</i> , London 2012, 9- 25
11	מלחמה בעמלק מחיית עמלק: מדוע סומן עמלק ליחס כה שלילי במקרא. שאלות מוסריות בנוגע לחטא של עמלק.	קריאת חלקים מ2 מאמרים בנושא ודיון	קריאת חובה (להורדה באתר הקורס) אלחנן סמט, "פרשת בשלח: המלחמה בעמלק (שמות יז:ח-טז)", עיונים בפרשת השבוע (סדרה שנייה), תל-אביב תשס"ט, עמ' 286-306 (מתוכם סעיפים ד-ה חובה, השאר רשות) יעקב מדין, "פרשת עמלק: מצוות ה' ומוסר - הילכו יחדיו?", בתוך האחר - בין אדם לעצמו ולזולתו. אסופת מאמרים לזכרו של דודי דויטש (ערכו חיים דויטש ומנחם בן ששון), תל-אביב 2001, עמ' 377 - 381; 384-385; 395-396 קריאה להעשרה צמח צמריון, "שאל ועמלק", ספר פרופ' חמ"י גבריהו א (תשמ"ט) עמ' 118

	Shalom Carmy, "The Origin of Nations and the Shadow of Violence: Theological Perspectives on Canaan and Amalek," in Lawrence Schiffman and Joel B. Wolowelsky (eds.), <i>War and Peace in the Jewish Tradition</i> , New York 2007, 163- 200 Norman Lamm, "Amalek and the Seven Nations: A Case of Law vs. Morality," in Lawrence Schiffman and Joel B. Wolowelsky (eds.), <i>War and Peace in the Jewish Tradition</i> , New York 2007, 201- 38			
12	לחימה בשבת מצב טרום חז"ל: נפילת חיילים יהודים בשל אי לחימה בשבת – ספר המקבים. פרשנות חז"ל על לחימה בשבת והתפתחות ההלכה לאור ספר המקבים.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות: ספר המקבים, תלמוד ירושלמי וסיפור מלחמת יריחו לעומת הלימוד "עד רדתה".	
13	סיכום: על המגמה המקראית להגבלת המלחמה ולעידונה	קריאת מאמר מסכם	קריאת חובה (להורדה באתר הקורס): אמנון שפירא, "על המגמה המקראית להגבלת המלחמה ולעידונה", עיוני מקרא ופרשנות ז' (תשס"ה), 335-363	

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
בחנים במהלך הקורס	25% מהציון הסופי

השתתפות פעילה ותרומה לדיון	25% מהציון הסופי
בחינה בסוף הקורס	50% מהציון הסופי

דרישות הקורס

נוכחות של לפחות 80% וביצוע בחנים במהלך הקורס המהווים מרכיב בציון הסופי.

דרישות קדם

אין

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה (רצוי עדכני)

קריאת חובה

כל קריאת החובה מצויה באתר הקורס במודל ברואר מרדכי, "נקמת שמעון ולוי באנשי שכם" בתוך **פרקי בראשית** (חלק ב), אלון שבות תשנ"ט, 571–581 גרוסמן אברהם, "פרי הבאשים של מלחמות אחים במקרא", **מים מדליו** (תשנ"ו), עמ' 57–69 חזוני דוד, "אתיכם לחרבות: השלום המקראי האבוד", **תכלת** 3 (תשנ"ח), 78–101 מדין יעקב, "פרשת עמלק: מצוות ה' ומוסר - הילכו יחדיו?", בתוך **האחר: בין אדם לעצמו ולזולתו: אסופת מאמרים לזכרו של דודי דויטש** (ערכו חיים דויטש ומנחם בן ששון), תל-אביב 2001, עמ' 377–381, 384–385, 395–396 סמט אלחנן, "פרשת בשלח: המלחמה בעמלק (שמות יז:ח-טז)", **עיונים בפרשת השבוע** (סדרה שנייה), תל-אביב תשס"ט, עמ' 286–306 (מתוכם סעיפים ד-ה חובה, השאר רשות) סמט אלחנן, "דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם", **עיונים בפרשת השבוע** (סדרה ראשונה), תל-אביב תשס"ט, עמ' 364–382 (מתוכם סעיפים א, ב, ג, ח חובה) שפירא אמנון, "על המגמה המקראית להגבלת המלחמה ולעידונה", **עיוני מקרא ופרשנות** ז (תשס"ה), 335–363

קריאה להעשרה

שמעון צבי, **האדם הבוחר: הסיפור המקראי כדרמה של בחירה**, ירושלים: מאגנס, תשע"ה, 182–217

Bartor Assnat, "When you go forth to war against your enemies..." Narrative Reading of Deuteronomic Warfare Legislation", in Christoph Berner and Harald Samuel (eds.) *The Reception of Biblical War Legislation in Narrative Contexts: Proceedings of the EABS Research Group "Law and Narrative"*, Boston 2015, 1-21

Carney Shalom, "The Origin of Nations and the Shadow of Violence: Theological Perspectives on Canaan and Amalek," in Lawrence Schiffman and Joel B. Wolowelsky (eds.), *War and Peace in the Jewish Tradition*, New York 2007, 163-200

Elgavish David, "The Freeing of Captives in the Ancient Near East and in the Bible," in Yigal Levin and Amnon Shapira (eds.), *War and Peace in Jewish Tradition: From the Biblical World to the Present*, London 2012, 9-25

Good Robert M., "The Just War in Ancient Israel," *JBL* 104 (1985), 385-400

Ravitzky Avi, "Prohibited Wars in the Jewish Tradition" in M. Walzer (ed. and with a preface), *Law, Politics, and Morality in Judaism*, Princeton 2006, 169-181

Walzer Michael, "War and Peace in the Jewish Tradition," in T. Nardin (ed.) *The Ethics of War and Peace: Religious and Secular Perspectives*, Princeton 1996, 95-114